

DVOJČATA PANÍ KAROLINY

Kdysi ze zoufalství
učinila slib.
Teď nastal čas
ho splnit.

Ronald H. Balson

DVOJČATA PANÍ KAROLINY

Karolina's Twins

Text Copyright © 2016 by Ronald H. Balson

Published by arrangement with St. Martin's Publishing Group.

All rights reserved.

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © Jan Netolička, 2021

Cover © Kreativní bojovníci s.r.o., 2021

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2021

ISBN 978-80-277-1812-2 (pdf)

DVOJČATA
PANÍ
KAROLINY

RONALD H. BALSON

*Věnováno památce Fay Scharf Waldmanové,
pozoruhodné a odvážné ženě,
která se stala inspirací pro tento příběh.
A také mé manželce Monice,
která je mi inspirací každý den.*

NA MATNÉM SKLE stál prostý nápis VYŠETŘOVATEL. V prvním patře starého bytového domu v severní části Chicaga si urostlý muž oblečený do ragbyového dresu britského týmu Derry rozbil sendvič a nalistoval sportovní stránku deníku *Chicago Tribune*. Jeho nakrátko střižené vlasy od loňska znovu trochu prořídly a začaly se v nich objevovat první šediny. Ve tváři měl zdravou barvu, ale také únavu z dvaceti let praxe.

Právě si ukousl pořádný kus sendviče, když zazvonil telefon. „Sakra,“ zabručel.

„Liam Taggart,“ řekl, poté co polkl.

„Tady Lena Woodwardová.“ Měla slabý hlas, zřejmě byla starší. „Hovořím se soukromým detektivem?“

„Ano, madam, hovoříte. Co pro vás můžu udělat?“

„Chtěla bych si domluvit schůzku.“

„A můžu se zeptat, o co jde, slečno Woodwardová?“

„Paní Woodwardová. Potřebuji, abyste mi pomohl někoho najít. Přesněji řečeno dva lidi.“

„Jsou to vaši příbuzní?“

Sluchátko na chvíli ztichlo. „Ne. Mohli bychom to vyřešit osobně, prosím? Všechno vám vysvětlím.“

„No, odpoledne mám volno. Chcete přijít ještě dnes?“

„Raději zítra dopoledne,“ odpověděla. „Ale potřebuji mluvit s vámi i s paní Lockhartovou. S oběma.“

„Catherine je právnička, ta lidi nehledá. Jedná se o nějaký soudní spor?“

„Ne.“

„Dobře, v tom případě navrhuji, abychom se zítra sešli my dva, a pokud budete potřebovat právní pomoc, můžeme k tomu Catherine přizvat později.“

„Nezlobte se, ale musím na její přítomnosti trvat, pane Taggarte. Mohl byste zjistit, jestli má zítra čas?“

„Paní Woodwardová, ona má opravdu spoustu práce a zítra dopoledne navíc důležité soudní jednání. Její čas je velmi drahý...“

„V tom případě navrhuji termín ve tři odpoledne. A nemusíte mě poučovat, pane Taggarte, vím, kolik stojí právníci. Pokud se rozhodnu vás zaměstnat, mám dost prostředků, abych zaplatila vám oběma.“

„Mohl bych vás poprosit o trochu víc informací? Aspoň naznačte. Proč se ty lidi snažíte najít? Jaký k nim máte vztah? Nacházejí se někde v okolí Chicaga?“ Následovala další odmlka. „Paní Woodwardová?“

„Všechno vám řeknu zítra. Takže ve tři?“

Liam si povzdechl. „Nemám u sebe její diář, ale zjistím, jestli se jí to hodí. Dáte mi na sebe číslo?“

Když si ho zapsal, zavěsil a chvíli zvažoval, proč ta žena vůbec považovala za nutné přizvat i Catherine, pokud šlo jen o obyčejnou pátračku. Pak pokrčil rameny a vytočil číslo.

„Advokátní kancelář Catherine Lockhartové.“

„Gladys, copak dělá Cat zítra ve tři odpoledne?“

„Chystá se na slyšení, které má v pondělí ráno.“

„Dobře, zapsala bys jí prosím do diáře, že ve tři má být se mnou? Máme schůzku s paní jménem Lena Woodwardová.“

„Čeho se to týká?“

„Nevím.“

V TŘÍPATROVÉM DOMĚ z tmavého pískovce na West Benden Avenue, dva bloky od chicagské čtvrti Lincoln Park, seděl Liam za kuchyňským stolem, pil guinness, hleděl přitom do počítače a čekal na manželku. Hlavou se mu honily dvě věci: záhadný odpolední telefonát od Leny Woodwardové a skutečnost, že mu pro tradiční internetový fantasy zápas v americkém fotbalu s bratrancem chybí silný running back. Dveře se otevřely a dovnitř vešla Catherine Lockhartová-Taggartová s krabicí dokumentů v náruči.

„Budeš večer pracovat?“ zeptal se Liam.

„Mám na pondělí ráno jednání o předběžném opatření, na které nejsem vůbec připravená, a k tomu jeden známý chlap zavolal Gladys, aby mi naplánovala na tři odpoledne schůzku, takže mi rozbil celé odpoledne.“

Liam vzal Catherine krabici a položil ji na jídelní stůl. „Byla strašně neodbytná. Tlačila na mě.“

Catherine si vyzula lodičky, pověsila kabát na věšák, přešla k lednici a nalila si sklenici studeného mléka. „Co chce ta ženská? A proč to budete řešit u mě v kanceláři?“

Liam zavrtěl hlavou a pokrčil rameny. „Protože chce mluvit s námi oběma.“

„Kvůli čemu?“

„Myslím, že chce, abychom našli dva lidi.“

„Jaké dva lidi?“

„Netuším.“

„Liame, někdy děláš vážně blbosti. Proč ses jí nezeptal?“

„Zeptal. Nechtěla mi to říct. Byla strašně umíněná.“

„Sakra, Liame, nějaká pošahaná ženská si z tebe jenom vystřelila. Nakonec vůbec nepřijde.“

Zavrtěl hlavou. „Ne. Nevystřelila. A přijde.“

„Kde bereš tu jistotu?“

„Říká mi to moje irská intuice.“

Catherine začala rozkládat papíry po stole. „Tak se té své irské intuice taky zeptej, kdo bude asi dneska vařit večeři.“

LIAM SI MOC RÁD povídal se sekretářkou své ženy, ohnivou Hispánkou z chicagské čtvrti Pilsen, která vládla v kanceláři pevnější rukou než generál Patton. „Kolik kancelářských sponek tenhle týden Cat spotřebovala?“ zeptal se Liam v žertu.

„Myslíš si, že to nevím?“ Gladys si založila ruce v bok.

V tu chvíli se otevřely dveře a do kanceláře vešla vysoká žena v béžovém vlněném kabátu, pletené šále a světle hnědém toka kloboučku, jaké se nosily na začátku šedesátých let. Měla poněkud nejistou chůzi a potřebovala oporu v podobě leskle černé hole. Usmála se na Liama. „Vy budete pan Taggart, že?“ Podala mu ruku. „Já jsem Lena.“

„Moc rád vás poznávám, Leno. Tohle je Gladys, místní ochranka. Myslím, že Catherine už na nás čeká.“

Gladys vzala Leně kabát a doprovodila je do Cathyiny pracovny. Lena vypadala, že jí je už hodně přes osmdesát. Stála však vzpřímeně a působila vyrovnaně. Měla na sobě elegantní šedý kostýmek, který doplnila hedvábnou šálou a perlovou sponou, držící na pravé straně bílé vlasy, rovněž pečlivě upravené. Když se ženy vzájemně představily, přešla Lena rovnou k věci. „Chtěla bych si vás najmout oba. Potřebuji zjistit, co se stalo se dvěma dětmi.“

„Už jsem vám to říkal v telefonu,“ odpověděl Liam. „Catherine děti nehledá. To je můj obor.“

Lena se vědoucně usmála a přikývla. „Nepřišla jsem za vámi náhodou. Mým blízkým přítelem byl Ben Solomon. Před osmi lety jste mu pomohli splnit poslední životní cíl – dostat před soud Hauptscharführera Otto Piateka. Spolu s Adele Silverovou jsme s ním tehdy trávily skoro každý večer. Moc dobře vím, co vy dva dokážete, když se do něčeho pustíte. Viděla jsem to a chci si vás najmout jako tým. A samozřejmě vám i náležitě zaplatím.“

„Tady nejde o peníze, paní Woodwardová,“ namítla Catherine. „Ben pouze potřeboval právníka a já jsem splňovala jeho požadavky. Kromě toho potřeboval Ben ještě vyšetřovatele, a to byla pro změnu práce pro Liama. Ben se ovšem nacházel ve výjimečné situaci. Bezpochyby v jiné, než je ta vaše.“

Lena byla neoblomná. Úsměv jí z tváře ani na chvíli nezmizel. „V jistých ohledech možná byla jiná, ale domnívám se, že jinak najdeme více podobností než rozdílů. Můj projekt bude v každém případě vyžadovat neoblomné úsilí a kreativní přístup. Podle Bena jste vy dva výjimeční díky tomu, jak jste spolu až magicky spojení. Tvrdil, že nikdy v životě neviděl nic, co by se podobalo pohledu na vás dva, když pracujete dohromady.“ Své poslední tvrzení zdůraznila tím, že píchla ukazováčkem do vzduchu. „Chci vás jako kompletní balíček.“

„A co bychom měli dělat, Leno?“ zeptala se Catherine odevzdaněji.

„Už jsem vám to řekla. Chci, abyste našli dvě děti.“

„Jsou to vaše děti?“

Lena zavrtěla hlavou. „Nejsou moje. Ale dala jsem jednomu výjimečnému člověku slib a hodlám ho dodržet.“

Catherine se naklonila k příborníku a stiskla tlačítko na telefonu. „Gladys, postavila bys prosím na kávu? A nepřepojuj mi žádné hovory.“

„ZŘEJMĚ BYCH MĚLA začít od začátku a povědět vám, odkud ty děti znám. Narodila jsem se v roce 1924 jako Lena Scheinmanová v polském městě Chřanov, což je ve Slezsku, západně od Krakova. Když mi bylo třináct čtrnáct...“

Catherine zvedla ruku. „Chřanov. To je někde u Zámostí?“

„Ne, odtamtud pocházel Ben. Chřanov se polsky píše Chrzanów a čte zhruba jako *chšanuv*. Je to úplně na druhé straně Polska, nedaleko českých hranic.“

Catherine se podívala na Liama. „Tohle už jsme jednou zažili. Bude se po nás chtít řešit něco, co se stalo během holokaustu? Proto jste si vybrala nás? Kvůli Benu Solomoni? V jeho případě sice o holokaust šlo, ale to neznamená, že jsou z nás teď experti na Polsko za druhé světové války.“

Lena zdvihla obočí. „Vybrala jsem si vás pro vaše schopnosti a musím se přiznat, že také kvůli Benovi. Nesmírně si vás oblíbil a já zase jeho. Možná proto, že jsme oba přežili válku, možná proto, že jsme si během ní v Polsku prošli peklem. Jak jsem již řekla, máme toho hodně společného. S Benem nás pojilo zvláštní pouto. Vyhledala jsem vás, protože potřebuji zjistit, co se stalo s dvěma dětmi, a domnívám se, že mi můžete pomoci.“

„Omlouvám se, asi jsem se zeptala špatně. Chtěla jsem jenom říct, že jestli hledáte experty na Polsko a druhou světovou, zřejmě byste našla i někoho lepšího, než jsme Liam a já. Benovi jsme pomohli najít a obžalovat Otto Piatka, ale všechny informace o válce jsme měli právě od Bena.“

„Chápu, ale já jsem skutečně přesvědčená, že jsem přišla za těmi pravými, a prosím vás, abyste mě vyslechli.“

„Samozřejmě.“ Catherine se otočila a vzala do ruky žlutou kancelářskou podložku s několika listy papíru. „Nejdřív bych

potřebovala znát pozadí celého příběhu. Jsou ty dvě děti s vámi v nějakém příbuzenském vztahu?“

Lena zavrtěla hlavou. „Ne. Jsou to Karolininy děti. Dvojčata.“

Liam se předklonil a opřel lokty o stůl. „Jak se jmenují, Leno?“

Znovu zavrtěla hlavou. „Dnes? To netuším. Kdysi dávno se jmenovaly Rachel a Leah.“

Catherine se podívala na Liama a pak znovu na Lenu. „Kdo je Karolina?“

„Byla to moje blízká, moc blízká přítelkyně. Zachránila mi život, ale já jsem pak nedokázala zachránit ji.“ Lena se při té vzpomínce odmlčela. Sevřela víčka a z koutku jí stekla slza, kterou setřela prsty. Nakonec šeptem odpověděla: „Já vás prosím, abyste mi pomohli dodržet můj slib. Prosím, najděte Karolinina dvojčata.“

Catherine se natáhla pro krabičku s papírovými kapesníky a položila ji na stůl. „Kde Karolina žila?“

Lena sklopila oči. „V Chřanově, kousek ode mě. A taky často se mnou.“

Catherine se znovu otočila na Liama, ale ten jen pokrčil rameny.

„A ta dvojčata se narodila v Polsku během války, že ano?“

Lena přikývla.

„Leno, to bylo před sedmdesáti lety.“

„Já vím. Přesně takhle dlouho mě to tíží. A jak říkával můj manžel, na tomto světě mi brzo vyprší předplatné. Před dvěma lety, měsíc nebo dva před tím, než zemřela Adele, mi manžel umřel na rakovinu. Přišla jsem o dva nejlepší přátele během šedesáti dní. Po jejich smrti už mi v životě zbyl jen jediný cíl: dodržet slib, který jsem dala Karolině.“

Mému muži se celou tu dobu obchodně dařilo a k tomu dobře zainvestoval. Těsně před tím, než zemřel, řekl: ‚Leno, peníze máme. Splň svůj slib Karolině. Ať má tvoje duše konečně klid.‘ Tak jsem se do toho pustila. Trochu jsem se

vyptávala, dokonce jsem letěla do Polska. Chřánov se ale změnil. Ničeho jsem se nedopátrala. Nepodařilo se mi od ničeho odrazit. Opravdu jsem nevěděla, odkud začít. Nakonec jsem došla k závěru, že jestli mám ty dívenky najít, budu potřebovat pomoc profesionála.“

„A na nás jste přišla díky Benovi?“

„Už jsem vám říkala, že jsme si s Benem a Adele byli velmi blízcí. Ben mi řekl, že jestli se někdy rozhodnu ty děti najít, mám jít za vámi a za Liamem. Tvrdil, že umíte člověka vyslechnout a že jestli to někdo dokáže, tak vy. Okamžitě o vás začal básnit, Catherine, jak jste trpělivá a jak umíte člověka pochopit.“

„To mě těší, děkuji. I já jsem měla Bena moc ráda.“

„Kde ty děti naposledy někdo viděl?“ zeptal se Liam.

„Moc ráda bych vám dala nějakou přesnou adresu nebo název města, ale nemohu. Vím zhruba, ve kterém to bylo kraji, tedy alespoň podle rozdělení v roce 1943, ale to je zřejmě příliš nepřesné.“

Liam zavrtěl hlavou. „Budu k vám upřímný, Leno. Netuším, jestli je vůbec možné, abychom vám pomohli. Umím hledat a nacházet lidi, ale potřebuji vědět, kde začít.“ Začal počítat na prstech. „Zprvu nevíme, jak se jmenují. Zadruhé nevíme, kde žijí. Zatřetí nevíme, kde je naposledy někdo viděl. Začtvrté nevíme, jak vypadají, a ani netušíme, jestli jsou ještě naživu. Obávám se, že byste vyhodila úspory za hledání jehly v kupce sena.“

Lenu tím nezlomil. Ve tváři měla dál odhodlaný výraz. Zvedla bradu a prohlásila: „Já vím, že je najdeme. S vaší odbornou pomocí.“ Pak ostře a nekompromisně kývla hlavou. „Prostě je najdeme.“

„Možná by nám pomohlo, kdybyste nám řekla něco víc o Karolině a o tom, proč tak moc chcete její děti najít. Třeba se jim po těch letech daří dobře a vaši pomoc vůbec nepotřebují.“

„O to nejde. Mám pro ně informaci, kterou se musí dozvědět.“

Catherine vzala do ruky pero. „Taky se musím dozvědět nějaké informace, než budu souhlasit, že do toho půjdeme. Nepřijmu od vás peníze, pokud nebudu přesvědčená, že pro vás s Liamem můžeme něco udělat.“

„Chápu a souhlasím.“

„Dobře, tak pojďte na to. Řekněte mi něco o Karolině. Všechno, na co si pamatujete.“

„A budete poslouchat? S otevřenou myslí?“

Catherine se usmála. „Ano, budu.“

„Děkuji. Moc vám děkuji.“ Lena se napila kávy, dala nohu přes nohu, uhladila si sukni a začala: „Karolinu jsem poznala, když přivezla mého bratra ze školy.“

Catherine se zamračila: „Přivezla?“

„Mému bratrovi bylo sedm a byl na vozíku. Když byly Miloszovi čtyři, dostal dětskou obrnu. Otec ho vzal do Krakova k doktorovi, který u něj seděl ve dne v noci. Ve třicátých letech byl zázrak se z téhle nemoci dostat, Milosz byl tedy zázračné dítě. Zůstaly mu ale postižené nohy a nebyl schopen chodit. Milosze ovšem tohle postižení nikdy neomezovalo. Sice si nemohl hrát venku s dětmi, ale múzy mu to vynahradily a obdařily ho nadáním pro hudbu, umění a poezii.“

„V sedmi letech?“

„Rozhodně. Už tehdy dokázal svým talentem lidi okouzlit – hrál na housle. Škoda že jste ho neslyšeli. Nebo neviděli jeho kresby. Nebo se nemohli zaposlouchat, jak recituje poezii. Ano, v sedmi letech.“

Lena se při té vzpomínce usmála. „Miloszova radost ze života byla nakažlivá. I když z něj byl mrzák, nikdy si na nic nestěžoval a neustále se usmíval. Když mluvil, měl pro lidi jen laskavá slova. Všichni ho zbožňovali. Prostě miloval život.“

To ale nic nemění na tom, že byl postižený a někdo ho musel každý den vozit do školy. Většinou to dělala Magda – naše hospodyně a chůva, která s námi bydlela. Ve skutečnosti pro nás ale znamenala mnohem víc. Byla součástí rodiny a na mě měla v dětství velký vliv. Vozila Milosze do školy

a zpátky na kolečkovém křesle, o kterém Milosz říkal, že je to jeho *maserati*.“

„A měl to do školy daleko?“ zeptala se Catherine. „Snažím se představit si vaše město.“

„Tak sedm osm bloků. V Chřanově to nebylo nikam daleko. Všechny ulice vybíhaly z náměstí, kde se konaly trhy. Jen velmi málo lidí mělo auto. My jsme ho například neměli, i když jsme si nežili špatně. Všichni chodili pěšky. Když člověk potřeboval někam dál, jel drožkou. Ta naše byla navíc luxusní.“

Chřanov měl tehdy asi dvacet pět tisíc obyvatel. Čtyřicet procent z nich byli Židé a zbývající lidé katolíci. Město leží mezi kopci s hustými lesy. Hned za městem se nacházelo několik farem, dřevařských závodů a dolů, hlavně uhelných. Do Krakova, což je druhé největší město Polska, to je pětáctýřicet kilometrů směrem na východ.

Rodině mé matky patřil obchod na rohu náměstí. Prodávali stavební materiál a všechno, co je potřeba na farmě. Její rodina ten obchod vlastnila spoustu let. Moje máma, Hannah Scheinmanová, v obchodě několik dní v týdnu prodávala a pracoval tam i můj táta, Jacob Scheinman. Když byli oba v práci, musela se Magda starat nejen o dům, ale také o Milosze a mě.

V den, kdy jsem poprvé uviděla Karolinu, přšelo. Magda jela do města za svou matkou. Milosze měl vyzvednout táta, ale cosi ho zdrželo v obchodě a nemohl odejít. Poprosil ředitelku školy, aby našla někoho, kdo Milosze odveze domů. Vybrali Karolinu.

Bydleli jsme tři bloky od náměstí, ve dvoupatrovém kamenném domě se sedlovou střechou a malou půdou. Mluvíme o ní záměrně, protože se brzy měla stát středobodem mého života. Když Karolina přivezla Milosze domů, chvíli u nás zůstala. Daly jsme si svačinu a celé odpoledne pomlouvaly ostatní, jak to dívky dělají. Pak se vrátila domů máma a nedala jinak, než že Karolina musí zůstat na večeři. Bylo mi tehdy dvanáct. Miloszovi sedm a Karolině třináct.

Potkávala jsem Karolinu ve škole, ale chodila o ročník výš. Byla velice oblíbená. Už tehdy jako mladá dívka byla nádherná a s každým dalším rokem pak krásněla ještě víc. Navíc byla silná, velmi živá a sportovně založená. Měla tmavé kudrnaté vlasy a velké výrazné oči. Na první pohled se zdála plachá, ale ve skutečnosti byla koketní, chytrá, sebevědomá, až troufalá a chlapani ji doslova obletovali.

Tehdy jsem to nevěděla, ale její sebevědomí byla jenom maska. Oblékala si ji jako kabát. Hluboko uvnitř byla nešťastná a nejistá. Její otec, Mariusz Neuman, byl samotářský a upjatý muž, který se neustále staral jen o své obchody. S Karolinou a jejími výstřelky neměl trpělivost. Obchodně se mu příliš nedařilo, zejména ve třicátých letech. Karolina tím pádem začala trávit spoustu času u nás.

Stal se z ní další člen naší rodiny. Všichni jsme ji měli rádi a ona měla ráda nás, ale nejvíc asi Milosze. Vždy když třeba jen cvičil etudy, sedla si k němu a poslouchala.“ Lena pokrčila rameny. „Ale možná ještě raději měla máminu knedlíčkovou polévku. Každopádně se dalo říct, že u nás bydlela.“

„A Karolina byla taky Židovka?“

Lena přikývla. „Tehdy jsme s Karolinou obě chodily do místní školy. Naše nové přátelství mi otevřelo úplně nový společenský rozměr. Vzala si mě pod křídlo a udělala ze mě svoji oblíbenkyni. S ní bylo najednou všechno snadné. Chránovskou základní školu jsem si postupně zamilovala, jenže v roce 1938 jsem se s ní musela rozloučit a odejít na střední.

Částečně to bylo z toho důvodu, že jsem byla pilná studentka, částečně proto, že naše rodina byla dobře situovaná. Ve čtrnácti mě rodiče poslali na gymnázium do Krakova.“

„Na gymnázium?“ zeptal se Liam.

Lena se usmála. „Já vím, jazykové rozdíly. Prostě v Americe slovo ‚gymnázium‘ označuje tělocvičnu, v Evropě střední školu. Tohle gymnázium bylo navíc soukromé. Všeobecné předměty se tam učily v polštině, židovská studia v hebrejštině.

Vůbec se mi tam nechtělo. Chtěla jsem zůstat v Chřanově. Měla jsem tam všechny kamarády. Chtěla jsem chodit na střední školu s Karolinou. Protestovala jsem, ale tuhle bitvu jsem neměla šanci vyhrát. Židovská studia pro mě byla povinností a moji rodiče si mohli dovolit platit mi prestižní školu, takže jsem nakonec odjela.

Určitě víte, že v Polsku žily před válkou tři miliony Židů, tedy víc než v kterékoli jiné zemi v Evropě. Židé představovali deset procent všech obyvatel Polska a moji rodiče byli velmi pobožní a brali svou víru vážně. A tak jsem každý den dojížděla vlakem do Krakova. Z nádraží v Chřanově jsem chodila asi šest bloků pěšky. Kvůli Němcům jsem ale nakonec absolvovala jen jeden ročník.“

„Jeden?“

Lena pokrčila rameny. „Přišla válka.“

„Takže před válkou se v Chřanově žilo poklidně?“

Lena zamyšleně pokývala hlavou ze strany na stranu. „Mé rodině ano. Ale určitě ne všem. Obchod mých rodičů vydělával a sloužil zákazníkům z okolních slezských měst. Můj táta byl navíc vyznamenaný válečný hrdina. V rakousko-uherské armádě měl hodnost kapitána – tři hvězdičky. V první světové válce bojoval na straně německých vojsk.“

„Židovský kapitán po boku Němců? To je neobvyklé,“ poznamenal Liam.

„Ne, ani trochu. V první světové válce nehrály náboženské rozdíly roli. Židé z Německa a Rakousko-Uherska bojovali na straně Ústředních mocností jako řadoví vojáci a byli i mezi důstojníky. V německé armádě byste napočítali sto tisíc Židů, často s vysokou hodností. Dvanáct tisíc jich padlo. Monarchie Židy vždy vítala s otevřenou náručí a židovská komunita v ní vzkvétala. Byli mezi námi lékaři, právníci, soudci i vědci. A v Německu to samé.

Po první světové válce získal můj otec díky své hodnosti jisté postavení. Všichni mu říkali *pane kapitáne*. Neřekla bych, že jsme byli bohatí, ale žili jsme si velmi slušně. I Polsko však ve třicátých letech zasáhla velká hospodářská krize

a podniky v Chřanově utrpěly. My jsme dál prodávali potřeby pro farmáře, ale často na dluh, o kterém jsme věděli, že už ho nikdy nikdo nesplatí.

Karolinině rodině se během krize dařilo mnohem hůř. Její otec byl krejčí. Na začátku třicátých let se ještě docela držel, zřejmě také proto, že bylo levnější nechat si šaty opravit než koupit nové. Často míval tolik práce, že mu Karolina o nedělích a po škole pomáhala. Už jako mladá dívka se tedy naučila řemeslu, a to velmi dobře. V roce 1937 přišel vrchol krize, lidé neměli peníze už ani na opravy a ke krejčímu přestali chodit. Karolinin otec musel zavřít. Odjel do Varšavy, kde měl jeho bratr řeznictví, a domů se vracel jen jednou za měsíc. Karolina zůstala se svou matkou v Chřanově.

Poté co Karolinin otec odešel, začala její matka pít. Když jsem se u ní občas zastavila, vždycky v sobě měla nějaké množství alkoholu. Pletl se jí jazyk, nedržela rovnováhu. Karolina se za ni styděla, a já jsem k nim proto moc nechodila.

Karolina měla psa, bílého pudla s růžovými tlapkami, kterého z celého srdce milovala. Dostala ho, když chodila do osmé třídy. Jednou jsme šly s Karolinou ze školy a procházely jsme kolem zahrady, u které nějaký chlapec rozdával štěňátka. ‚Máma mi nechce dovolit si je všechny nechat,‘ řekl a ukázal na krabici s devíti bílými pejsky. ‚Jestli některého chcete, klidně si ho vezměte.‘ Otec ho Karolině nejdřív nechtěl dovolit, ale když viděl, jak je smutná, svolil pod podmínkou, že se o něj bude starat a odpracuje si náklady na žrádlo.

Protože to byl pudl, který byl vyšlechtěný ve Francii, pojmenovala ho Karolina Madlenka – podle typického francouzského pečiva. Protože o otce i matku prakticky přišla, upnula se Karolina na Madlenku. Téměř denně chodila k nám a vždy ji brala s sebou. Moji rodiče z toho nejdřív neměli velkou radost, ale Milosz si psa zamiloval a Madlenka zase Milosze. Sedával s ní na zemi, hrál si s ní a smál se tak hlasitě, že jsme se přidávali i my ostatní. Milosz ji dokonce naučil několik kousků. A tak se Madlenka stala dalším členem naší rodiny.

Můj táta měl tři bratry. Jeden žil ve Varšavě, jeden v Krakově a jeden v Berlíně. Všem se dařilo. Táta docela často jezdil do Berlína buď obchodně, nebo za nejstarším bratrem. Dvakrát mě vzal s sebou. Moc si toho z Berlína nepamatuji, snad jen, že strýc Samuel měl ohromný dům s nádhernou zahradou.

Pamatuji si však, že když se v roce 1933 otec vrátil z Berlína, vyprávěl nám, jak tam Hitlerité pálí židovské knihy. Bylo mi teprve osm, ale vím, že jsem se ho zeptala: ‚A proč pálí židovské knihy? Jestli se jim nelíbí, nemusí je přečíst.‘ Odpověděl mi, že je to dobrá poznámka.

Když se Německo začalo propadat do bahna, jezdil táta do Berlína čím dál méně, a jen tehdy, když to bylo z obchodního hlediska nezbytné. O dva roky později, v prosinci roku 1935, nám řekl, že se strýc Samuel stěhuje do Ameriky. Norimberské zákony vzaly Židům profesionální licence a strýc byl uznávaným pediatrem a profesorem na lékařské fakultě. Norimberské zákony mu zakazovaly léčit kohokoli s výjimkou židovských dětí a zakazovaly mu učit ve škole. Moudře usoudil, že je načase odjet, a odstěhoval se do New Yorku.

V roce 1938 odjel otec do Berlína naposledy. Bylo to dva týdny před Křišťálovou nocí. Zhruba v té době jsme začali cítit v jinak tolerantním Chřanově napětí. Do Polska pronikla nacistická propaganda a po celé zemi se pomalu šířil antisemitismus. Pamatuji si, že na nás lidé ve vlaku cestou na gymnázium ukazovali prstem, chytali se za nos a hlásili: ‚Cítím česnek.‘

Protože se Chřanov nacházel nedaleko německých a československých hranic, procházeli přes nás uprchlíci odcházející ze Slezska a některých částí Německa směrem na východ. Svůj majetek si většinou táhli s sebou na vozech a kárách. Než vypukla válka, mohli Židé z Německa ještě emigrovat pod podmínkou, že tam nechají většinu majetku a zaplatí tučnou emigrační daň. Od těchto uprchlíků jsme se dozvěděli, jak jsou Židé v Německu pronásledováni.

Když se začínalo schylovat k válce a německá rétorika se přiostrčila, začalo si i naše město silně uvědomovat, že se nad námi stahují mračna. V našem kraji se utábořili polští vojáci. Ubytovali se v cihlových kasárnách v osvětimské pevnosti, která se nacházela asi dvacet kilometrů od nás. Nemusím vám asi říkat, že to byla stejná kasárna, do kterých později, když změnili název na Auschwitz, zavřeli tisíce židovských vězňů. Táta nebyl hlupák. Čekal jen to nejhorší. Bylo načase odejít.

Vzpomínám si na tu noc v prosinci roku 1938, kdy otec zavolał celou rodinu k jídelnímu stolu a prohlásil: ‚Hannah, nacisté přijdou i sem, o tom není pochyb. V březnu zabrali Rakousko, v září polovinu Československa, a až se jim zachce, vezmou si také nás. Nikdo je nezastaví. A své úmysly s naším lidem dali najevo zcela jasně. Minulý měsíc během Křišťálové noci zničili po celém Německu, Rakousku, východním Prusku i v Sudetech na tisíc synagog a židovských obchodů. Zatkli třicet tisíc Židů a většinu poslali do věznice v Buchenwaldu. Německo je pustí, jen když prokážou, že nemají prostředky na emigraci.

Čhtějí nás dostat z Evropy, Hannah. Nejen z Německa, ale z celé Evropy. Všechny. Chlapy, jako jsem já, ctihodné židovské důstojníky německé armády, kteří oddaně sloužili své vlasti, degradovali a dokonce zbavili občanství. Musíme se podívat pravdě do očí. V Chřanově už zůstat nemůžeme. Budu to muset zařídít.“

„A vaše matka neprotestovala?“

Lena se usmála. „Trochu ano. Ale byla to jiná doba. Otec byl hlavou rodiny. Když se rozhodl něco udělat, rodina šla za ním. Mámina rodina žila v této části Polska po celé generace. Náš obchod založili před osmdesáti lety. Muselo pro ni být těžké odejít. Neuměla si představit, že by žila jinde.

‚Kam půjdeme?‘ zeptala se. ‚Do Ameriky jako Samuel? Nakonec skončil v Chicagu. A tam jsou gangsteři, Jacobe. Al Capone. To se mi asi nelíbí. Pro děti je to moc nebezpečné.‘

Můj otec se zasmál. ‚Al Capone je ve vězení.‘

‚Ale i tak v Chicagu stále není bezpečno. Mají tam i jiné gangstery.‘

‚Já neuvažuji o Chicagu, Hannah. Chci se odstěhovat do Paříže. Žije tam velmi silná židovská komunita, dvě stě padesát tisíc lidí. Zním tam pár významných osob. Mohl bych koupit obchod s potravinami, už jsem se spojil s majitelem. Můžeme prodat dům a obchod a přestěhovat se s těmi penězi do Francie.‘

Já jsem z toho všeho byla samozřejmě zmatená. Nebo spíš zdrcená. Bylo mi patnáct a stejně jako máma jsem znala jen Polsko. V žádném případě jsem nechtěla žít v Paříži. Ani v Chicagu. Neuměla jsem ani slovo francouzsky ani anglicky. Mým druhým jazykem byla němčina. Ve škole jsme se ji učili všichni.

Ale ze všeho nejvíc jsem nechtěla opustit Karolinu a všechny přátele. V té době už jsme si s Karolinou byly velmi blízké. Bez ní bych byla ztracená. S Karolinou jsem se stala součástí větší a mnohem dynamičtější skupiny. S naší skupinkou přátel byla zábava a mě mezi sebe vzali právě kvůli Karolině. Byly jsme nejlepší kamarádky. Nerozlučně. V Paříži bych neznamenal nic.

Jednou odpoledne mě vzal táta na limonádu. Jen mě. ‚Vím, že to pro tebe bude těžké, Leno. A pro Milosze ještě víc. Ale musím to udělat, je to pro naše dobro. Zůstat v Chřanově je moc nebezpečné. Našel jsem nám v Paříži krásný byt, ve dvanáctém arrondissementu, kousek na jih od Jardin du Luxembourg. Slibuju ti, že to tam bude kouzelné. Našel jsem obchod, který můžeme koupit. A za nějakou dobu, až se třeba situace v Chřanově zlepší, se budeme moct vrátit. Ale do té doby si třeba Paříž zamiluješ.‘

‚A co Magda?‘ zeptala jsem se.

Zavrtěl hlavou. ‚Magdu budeme bohužel muset nechat tady. Už tak si ji skoro nemůžeme dovolit platit, jenom jsem neměl to srdce ji propustit.‘

‚A co Karolina?‘

„Je mi líto, ale najdeš si nové přátele a Karolina za námi třeba někdy přijede.“ To ale pro mě bylo naprosto nepřijatelné. Utekla jsem domů a zavřela se v pokoji. Po pár minutách přišel táta za mnou a sedl si ke mně na postel. „Je mi líto, že jsi smutná, ale musím udělat, co je pro nás všechny nejlepší. Zkus to, prosím, pochopit.“

„A nemohla by Karolina bydlet s námi v Paříži?“

„No, její rodiče by s tím asi nesouhlasili.“

„Těm je to jedno. Otec je na ni zlý a matka je neustále opilá. Co kdyby řekli, že jim to nevádí?“

K mému překvapení přikývl. „Jestli jí to rodiče dovolí, vezmu ji s námi. Ale ještě nic neříkej. Než odjedeme z Chřanova, musím prodat obchod a dům. Může to nějakou dobu trvat. Až dostanu nabídku a budu s jistotou vědět, že se stěhujeme, můžeš to říct Karolině a zeptat se, jestli jí rodiče dovolí jet s námi.“ Málem jsem ho umačkala k smrti. Zase byl můj nejlepší táta.

Během krize nebylo moc lidí, kteří by si mohli dovolit koupit dům a obchod. Ten náš slušně vydělával, a byl tedy drahý i na podnik v tak malém městě. V únoru 1939 se ale otci podařilo podepsat smlouvu s investiční společností z Varšavy a začali jsme se balit.“

„A Karolina?“

„Karolině jsem samozřejmě všechno vyklopila, jakmile mi to táta řekl, ale ona o tom s rodiči nemluvila, dokud to nebylo jisté. Večer toho dne se vrátila domů a zeptala se matky, která k jejímu úžasu souhlasila. Když ale přijel na víkend její otec, postavil si hlavu. „Ani náhodou,“ prohlásil. „Celá ta hysterie kolem války je pitomost. Kvůli nějaké bandě nadutých Němčourů. Scheinmanovi jsou Poláci. Mezi těmi nafoukanými Pařížany se jim nebude líbit, Karolino. Tady se to za chvíli uklidní a oni se vrátí.“

Karolinu to zdrtilo. A nás všechny taky. Patřila k naší rodině. Máma nám říkala *Dvě El* – Lena a Lina. Přicházela jsem o nejlepší kamarádku. Karolina se snažila otce uprosit. Ztráceli jsme všechny blízké a známé. Jednotlivé rodiny

plánovaly, kdy a kam se přestěhovat. Některé už měly sba-
leno a mířily na Ukrajinu nebo do Rumunska, jiné odešly
na Slovensko. Každý den se s námi přišel rozloučit někdo
známý. Karolinin otec si ale stál za svým.

Jak mnohokrát zdůraznil, *ne všechny* rodiny se stěhovaly.
Některé popíraly hrozící nebezpečí a slepě věřily polské ar-
mádě nebo spojenectví s Británií a Francií. Některé neměly
peníze na cestu. Karolinin otec rozhodl, že zůstanou v Chřa-
nově. Snažil se ve Varšavě ušetřit peníze a měl v úmyslu vrátit
se zpátky a znovu otevřít krejčovství.

Plakala jsem. Milosz taky. Nevěděla jsem, kdo mu bude
chybět víc, jestli Karolina, nebo Madlenka. Já jsem ovšem
s Karolinou uzavřela tajnou dohodu. Jakmile se v Paříži
usadíme, uteče z domova, nasedne na vlak a přijede za námi.
Milosz nás slyšel a vyhrožoval, že to řekne rodičům, když
Karolina neslíbí, že s sebou vezme i Madlenku. Ona ale
podle mě o ničem jiném ani neuvažovala. Bez psa by nikam
nejela.“

„Ale vaše rodina se do Paříže nakonec neodstěhovala,
že ne?“

Lena pomalu zavrtěla hlavou. „Bohužel ne. Zájemci, kte-
ré otec našel, to varšavské konsorcium, nakonec nesehnali
dostatek peněz. Kvůli krizi a hrozbám z německé strany jim
banka neschválila úvěr. Zájemci nás prosili, abychom jim
počkali, než peníze seženou, a neprodávali dům nikomu
jinému. Jenomže nikdo jiný ani nebyl. Psal se červen 1939.
Bez peněz za prodej se otec nemohl posunout dál. Takže
jsme čekali. A doufali.“

1. září 1939 napadlo Německo Polsko. Sedmdesát tisíc
Poláků bylo zabito a téměř sedm set tisíc zatčeno. V šest
ráno začaly nedaleké nádraží bombardovat Stuky. V rádiu
jsme slyšeli zprávy o německých náletech a bylo nám jasné,
že naše plány odejít ze země právě vzaly za své. Z dnešního
pohledu by asi bylo jedno, kdybychom stěhování do Paříže
stihli. Hitler napadl Francii hned další rok v květnu a Paříž
padla 14. června. Pochybuji, že by nás v Paříži čekal jiný

osud. Nicméně, o tři dny později, 4. září, přijely do Chřanova německé nákladáky a vojáci bez boje obsadili město.

Nacisté nás zalehli jako sníh a s nimi přišla zima. Už neodjeli. Spíš se zdálo, že je jich každým dnem více. Jednotky SS a gestapa dorazily později, ale i samotná německá armáda představovala dost velké zlo. Ze všeho nejdřív začali zatýkat. Jenom muže, ale Židy i nežidy.

Pozdě odpoledne přišli vojáci k nám do obchodu a vytáhli tátu zpoza pokladny. Vysoce postavené lidi brali jako první. Když se někdo vzpouzel, zastřelili ho. Jeden starší muž jménem Chaim, který nedoslýchal, neposlechl ihned rozkaz, aby se zastavil, a zastřelili ho přímo na ulici.

Zatčené muže Němci rozdělili: Židy zavřeli v synagoze a katolíky v kostele. Zbytek uvěznili na radnici. Mlátili je a vyslyšali, ale zatím nedocházelo k hromadným popravám. Pro tuto chvíli jen nechali všechny přes noc zavřené. Druhý den ráno vyhlásili nová nařízení a pustili vězně domů. Všem ale poslali jasný vzkaz: teď tady velíme my a můžeme si dělat, co se nám zlíbí. Neporušujte žádná nařízení. Dodržujte pravidla. Jedině tak vás necháme žít.

Nacisté si na radnici zřídili velitelství a dožadovali se záznamů z posledního sčítání lidu. Ben vám určitě vyprávěl něco podobného. Sepsali jména všech obyvatel města, každého člena rodiny, a jejich adresy. V této fázi se ještě neptali, jestli je člověk Žid, komunista nebo Rom. To přišlo až později. Jejich primárním cílem bylo dát nám jasně najevo, že oni jsou u moci, mají právo být krutí a my se musíme podřídit. Mohli jednat a také jednali zcela bez zábran, ať již morálních nebo legislativních.

Němci po celém městě vylepili seznam nových pravidel. Všechny obchody musely být otevřené každý den, dokonce i během šabatu. Nikdo nesměl bez propustky odjet z města. A propustky se nevydávaly. Pro všechny obyvatele platil po soumraku zákaz vycházení. Koho by hlídka objevila po setmění na ulici, toho by na místě popravila. Všichni museli neprodleně odevzdat rádia. U koho by rádio našli, byl by

popraven. My jsme měli doma velké skříňové. Vynesli jsme ho na chodník a oni ho tam rozbili kladivem. My jsme pak museli všechno uklidit. 14. září, na Roš ha-šana, tedy židovský nový rok, obklíčili vojáci synagogy a nechali je zavřít.

Židé i nežidé dostali přidělové lístky. To samozřejmě neznamenal, že by se někde dalo koupit jídlo. Ve chvíli, kdy do města vtrhli Němci, přišel zásadní nedostatek jídla. Všechno si zabrali pro sebe. Vybrali veškeré regály v potravinách i v pekařstvích. Taky si nárokovali většinu produkce okolních farem. Velmi rychle se před řeznictvím, pekárnou i před obchodem s potravinami vytvořily fronty na jídlo. Pokud jste byli úspěšní, tak jste si u řezníka mohli vystát dvacet deka nějakého kusu hovězího, ale taky na vás nemuselo zbýt nic.

Němci strhli všechny polské nápisy na budovách a nahradili je německými. Názvy ulic se rovněž změnilly z polských na německé. Buď je přejmenovali podle německých hrdinů, nebo alespoň přepsali tak, aby zněly německy. V roce 1941 se změnil i název města z Chřanova na Krenau.

To byla psaná pravidla. Nepsaná pravidla jsme se učili ze zkušeností. Když jde proti tobě Němec, uхни z chodníku. Neplet se mu do cesty, ani kdybys měl skočit do kaluže. Když nějaký muž vyšel ven s jarmulkou na hlavě, mohl si být jistý, že mu ji nacisté strhnou z hlavy a vyleští si s ní kanady. A hlavně se jim nedívat do očí. Považovali to za provokaci. My dívky jsme věděly, že musíme chodit ven ve skupinkách, nebo raději vůbec. K tomu bylo moudré pořádně se obléct, i když bylo horko.

Město se zahalilo do rudočerných nacistických vlajek. Visely na všech oficiálních budovách. Všude byly svastiky. A samozřejmě Němci. Na každém rohu, v každé ulici. Ale vím, že vám Ben všechny hrůzy života během okupace popisoval.“

Catherine přikývla. „Ano, bohužel.“

„Němci uvalili na Židy zvláštní daň. Jako důvod uvedli, že z ní budou financovat německý aparát, který teď řídil město. Copak jsme snad měli za své okupované území ještě

platit? Skutečným důvodem však bylo vzít Židům prostředky. Předvolali si všechny židovské muže a přikázali jim, aby chodili dům od domu a vybírali daň do papírových sáčků. A běda rodině, která by nechtěla zaplatit.

Během pár měsíců Německo anektovalo Chřanov a polská města na západ od nás – Chełmek, Trzebinu a Libiąż. Najednou jsme už nepatřili Polské republice a nacházeli jsme se na německém území, ovšem německými občany jsme samozřejmě nebyli. Byli jsme Židé a ti neměli občanská práva. Krenau bylo německé město. Poláci, kteří v něm žili a mohli prokázat německý původ, takzvaní *Volksdeutsche*, se mohli nechat poněmčít a získat výhody, které z toho plynuly.

Musím bohužel dodat, že někteří z řad *Volksdeutsche* jako by se do této nové role narodili. Okamžitě se nad námi začali povyšovat a nadšeně hajlovat německým vojákům na pozdrav. *Volksdeutsche* se všemožně snažili zavděčit a ochotně udávali Židy gestapu. S nadšením hlásili jakékoli provinění proti pravidlům. Vzpomínám si na paní Czeskowiczovou, nenápadnou bezpáteční poněmčenou vdovu, která při první příležitosti utíkala najít německého vojáka, aby mu mohla nahlásit, že se Tomas Resky prochází v parku.“

Catherine svařila obočí a nechápavě se na ni podívala.

„Byl to židovský chlapec a Židé do veřejných parků nesměli. Paní Czeskowiczová ho nachytala, jak si přes park zkracuje cestu domů, a udala ho. Bylo mu teprve dvanáct, ale nacistům to bylo jedno. Toho chudáka zbili a paní Czeskowiczová se na to dívala.

Naše měna, polský zlotý, byla oficiálně zrušena a v obchodech už se nesměla používat. Nahradila ji německá marka. Mohli jsme si peníze vyměnit: za dva zloté jsme dostali jednu marku. Něco takového ale bylo krátkozraké, protože jste tím jen dali Němcům najevo, že máte peníze, a oni vám je přišli zabavit.

V roce 1939 mi bylo patnáct. Já i moji kamarádi jsme okupaci vnímali očima dospívajících. A jak nám ovlivnila životy? Jak moc narušila náš společenský život a vzdělávání?

Jak už jsem vám řekla, v mém případě přišla ze všeho nejdřív na řadu právě změna ve škole. Gymnázium zavřeli. Ale i kdyby ne, nic by to nezměnilo. Jezdit vlakem do Krakova stejně nepřipadalo v úvahu. Bez pasu jste vůbec nesměli nastoupit do vlaku.

Otec mě hned přihlásil na chřanovskou státní střední školu. Popravdě mi to tehdy nepřišlo vůbec špatné. Znovu jsem se potkala s Karolinou a kamarády. Naše parta byla zase kompletní. Bohužel to vydrželo jen do 30. října 1939. Ten den totiž v Polsku zavřeli všechny střední školy. Tu naši zabrali Němci a udělali si z ní armádní sklad. Zároveň zničili všechny mapy, vybavení a knihy – celou knihovnu s více než šesti tisíci svazky.

Základní školy zůstaly otevřené, ale když skončilo sčítání Židů, dostali všichni židovští žáci zákaz se vzdělávat. Židé v Chřanově obdrželi bílé pásky s modrou hvězdou, které museli nosit na levé paži. A jak věděli, kdo z nás je Žid? Protože jak už jsem říkala, někteří Poláci se horlivě snažili získat přízeň Němců, a tak je ochotně prováděli po městě, ukazovali prstem a volali: ‚Jude‘.

Němci vydali nová nařízení, která upravovala polské vzdělávání. Reichsführer Heinrich Himmler, kterého možná znáte jako architekta konečného řešení, stanovil nová pravidla. Vzhledem k tomu, že se nežidovští Poláci měli stát v nově ustanoveném generálním guvernátu německými nevolníky, nebylo třeba plýtvat na jejich vzdělání časem ani financemi. Himmler prohlásil, že Polákům stačí naučit se počítat do pěti set a napsat své jméno. Doslova řekl: ‚Považuji za zbytečné učit je číst.‘

Vzpomínám si na to zimní ráno, když se pro židovské děti uzavřely základní školy. Vezla jsem Milosze, a když jsme přišli, stáli před dveřmi do školy němečtí vojáci a mířili na děti puškami. Měli seznamy žáků. Jeden z nich držel v ruce desky s papíry. Přišel k nám a zeptal se: ‚Jméno?‘

‚Milosz Scheinman,‘ odpověděla jsem. Podíval se do seznamu a odškrtl si Milosze. ‚Odvezte ho domů. Je to Žid.‘

Je vyloučen ze školy. Už sem s ním nechodte, nebo vaše rodiče zatknou.'

Jako reakci na uzavření škol naše židovská komunita zavedla vzdělávání v synagoze, ale ani to dlouho nevydrželo. Žáky cestou do i ze školy obtěžovali vojáci tak agresivně, že se výuka musela zrušit. Nakonec jsme se tedy s Karolinou učily doma z knih, které nám sehnal otec. Máma byla přísná učitelka. Hlíдалa, abychom dodržovaly běžný rozvrh a dělaly domácí úlohy.

Taky nás nutila dodržovat zákaz vycházení. Tenhle zákaz byl pro mě ze všech nejkrutější, protože znamenal odloučení od přátel. Ale máma byla neoblomná. 'Po ničem netouží Němci víc než zatknout a zneužít mladé dívky. Pokud to není absolutně nezbytné, nevycházejte na ulici, a po setmění už v žádném případě.' Jenomže my jsme byly pubertáčky, a ty přece rodiče neposlouchají.

Když se dny začaly krátit, ubylo nám možností scházet se s přáteli a všechno bylo ještě těžší. Zákaz vycházení platil už od půl páté. Jednou večer, krátce po mých patnáctých narozeninách, jsem vyklouzla zadním vchodem ven, vyzvedla Karolinu a spolu jsme šly k Fredě. Tam už nás ve sklepečekali všichni kamarádi a začala divoká oslava. Byla tam hudba z fonografu, spousta kluků, a dokonce pivo." Lena se s lišáckým výrazem kousla do spodního rtu. „To byla z mé strany velká chyba. Když jsem se vrátila domů, máma zuřila.

„Kde jsi byla? Zbláznila ses? Uvědomuješ si, že se lidi za porušení zákazu vycházení normálně střílejí?'

Byla jsem posilněná pivem, takže jsem na máminy výtky jen pokrčila rameny a vzdorovitě se usmála, což ji rozzuřilo ještě víc. Na okamžik ztuhla a pak mě plnou silou uhodila. Poprvé a naposled v životě jsem od ní dostala facku. A dostala domácí vězení na měsíc. Nesměla jsem ven a Karolina nesměla k nám. Ze svého pokoje jsem mohla jen na jídlo, a když jsem šla uklízet. Karoliny jí bylo nakonec líto, takže se slitovala, ale stejně jsme se měsíc neviděly.

Na jaře roku 1940 jsem sešla ze schodů do obývacího pokoje a našla tam tátu, jak mluví s nějakými muži. Bavili se o tom, že se jihozápadně od města staví velký tábor. Jeden z mužů tvrdil, že nacisté shánějí dělníky a chtějí rozšířit bývalou polskou armádní základnu v Osvětimi. Ta se už tehdy jmenovala Auschwitz, což byla německá verze polského Oświęcim.

Když muži odešli, zeptala jsem se na to táty. Na chvíli se hluboce zamyslel a pak mi odpověděl: ‚Už jsi dost velká a stejně bys to brzo zjistila. Pojď se mnou.‘ Odvedl mě do své pracovny a zavřel dveře.

‚Leno, teď ti řeknu něco hodně tajného. Zůstane to jen mezi námi a nesmíš to nikomu říct. Platí?‘

Klidně jsem přikývla, ale způsob, jakým to řekl, mě vyděsil.

‚Znáš ty muže, kteří dnes za mnou přišli?‘

Zavrtěla jsem hlavou. ‚Jenom pana Osteena, učí matematiku.‘

‚Dobře,‘ přikývl. ‚Zapomeň, že tady byli. Nikomu neříkej, že jsem se s nimi viděl. Možná se u nás sejdeme ještě několikrát nebo půjdu já za nimi, ale nikdy to nesmíš nikomu říct. Rozumíš? Slibuješ?‘

Přikývla jsem. ‚Slibuju.‘ Sice jsem se bála, ale zároveň jsem byla pyšná, že mi otec důvěřuje. ‚Slyšela jsem, jak se bavíte o práci ve vězeňském táboře v Osvětimi,‘ přiznala jsem se šeptem.

Můj otec tiše zaklel. ‚Leno, nevím, jestli už jsi to viděla, ale určitě uvidíš. Němečtí vojáci budou z našeho města odvádět muže a tvrdit, že je to kvůli práci. Posílají je na den nebo na více dní pryč. Víme, že některé odvezou do Osvětimi, kde Němci staví velký tábor pro válečné zajatce, kam by se měly vejít tisíce Poláků.‘

‚A tebe taky odvezou kvůli práci?‘

‚Doufám, že ne, ale kdo ví? Mohli by. Většina těch chlapů se v noci vrací domů.‘

‚Ale ne všichni?‘

‚Ne všichni.‘

„A proč jste se o tom s těmi muži bavili?“

Usmál se a poplácal mě dlaní po hlavě. „Víš toho víc, než bys měla. Nezapomeň, že je to naše tajemství. Nikomu ani slovo.“

„Takže váš otec věděl o Auschwitzu od samého začátku?“ zeptala se Catherine.

„Nikdy nebylo tajemství, že se v Osvětimi staví vězení. Lidé tam jezdili pracovat a pak se zase vraceli do Chřanova. Říkali ostatním o tom, co tam dělají. Tehdy v Osvětimi ještě nebyly plynové komory, krematoria ani prostranství na hromadné popravy. Byl to jen vězeňský tábor obehnaný ostnatým drátem. V červnu 1940 v něm spustili provoz. Zavírali do něj polské válečné zajatce – vojáky, disidenty a inteligenci. Přivázeli je z jiných věznic, které už byly přeplněné. Vězně rozdělávali do bloků. Blok 11 byla nechvalně známá budova, kde gestapo vězně mučilo.“

Dalo se říct, že Osvětim byla od samého počátku místem, kde probíhalo mučení a okamžité popravy. V průběhu března rozšířili kapacitu na třicet tisíc vězňů. V roce 1940 jsem ještě nevěděla, proč se otec s ostatními kvůli Osvětimi schází, i když jsem měla jakési tušení. Pochopila jsem, že je otec možná součástí jakési neformální odbojové skupiny.

Později toho roku začali Němci po celém městě zabavovat domy. Obyvatelům dali na vědomí, většinou jen pár dní dopředu, že Říše dům zabírá. Rodina ho musela vyklidit a odstěhovat se. Následně předala dům důstojníkům wehrmachtu, SS, gestapa nebo polským kolaborantům. Bylo nám jasné, že nebude dlouho trvat a zkonfiskují také náš dům. Patřil k těm hezcím ve městě a navíc stál téměř v centru.“

„A kam měli ti vystěhovaní pak jít?“ zeptala se Catherine. „Vyhradili pro ně Němci v Chřanově nějaké náhradní kapacity? Jako židovské ghetto?“

„Hmm. Němcům to bylo jedno. Tehdy nic takového rozhodně nezřídili. Ghetto de facto v Chřanově existovalo. Vysídlení Židé se začali usazovat v severovýchodní části města. Stály tam staré budovy, obytné i komerční. Spousta z nich

byla prázdných a pokoj se tam dal sehnat za minimální peníze. Nebo i zadarmo. Nastěhovat se do cizího opuštěného domu se v té době stalo tolerovanou formou bydlení. Ze severovýchodu města se tedy stalo neoficiální chřanovské ghetto. Později se proměnilo v označené a povinné židovské ghetto. Nám ale jakousi záhadou dům vzali až o několik měsíců později.

Téměř každý den jsem viděla jinou rodinu tlačit dvoukolák nebo vůz obytnou čtvrtí směrem ke ghettu. Vozy byly přetížené, jak se na ně lidi snažili naskládat, co se jen vešlo. Většinou vše nakonec zakryli dekami a příkrývkami a svázali dohromady. Oblečení, boty, ložní prádlo, hrnce a pánve. Vedle vozů kráčely děti s kufry. Pobrli všechno, co mohli, protože jim bylo jasné, že domů se už nevrátí. Někdy na vůz naložili i pár kusů nábytku, ale častější bylo, že Němci při zabírání domu přikázali bývalým majitelům, aby všechn nábytek nechali na místě.

Na začátku roku 1941 Němci skutečně přitáhli uzdu. Prohlásili, že většina obchodů je odteď *Für Juden verboten*. To znamenalo Židům vstup zakázán. Náš obchod si zabral nový německý majitel, i když otec ho dál mohl za menší odvody vést. Za židovské přidělové lístky se už nesmělo nakupovat oblečení.

Jídla bylo skutečně málo, ovšem ne proto, že bychom si ho nemohli dovolit. Můj otec si nechal na horší časy nějakou hotovost a šperky. Jídlo ale zkrátka chybělo všem. Němci každý měsíc vydávali rodinám *Lebensmittelkarte*. Potravinové lístky. Ty byly označeny datem, které určovalo, co si za ně daný den můžete koupit. Například na listopad jste dostali patnáct lístků na chleba. Ostatní dny jste mohli zkusit vystát frontu. Pokud ovšem v pekárně nějaký chleba zbyl. Na každý měsíc dostávala rodina jen čtyři lístky na maso. Jen čtyři na džem. Jen čtyři dny v měsíci jste si mohli koupit cukr, pokud jste si ovšem přivstali a v obchodě ještě nějaký měli. Když došel, museli jste si počkat do příštího týdne, až bude platit další lístek.

Nám lístky uprostřed označovali židovskou hvězdou a nápisem *Für Juden*. Rodina je musela podepsat a byly neprenosné. Když jste je ztratili, nikdo vám další nedal.

Za nás nejdřív chodila stát ve frontě v obchodě Magda, ale Němci jí brzy zakázali pro nás pracovat a vyzvedávat na naše lístky jídlo. Křesťané obecně nesměli pracovat pro Židy, takže se od nás musela odstěhovat. Trápilo nás to a ji také. Byla pro nás jako druhá máma.

Jako by nestačilo, jak nám Němci ztrpčují život, došlo v listopadu k další zdrcující a smutné události. Byla jsem doma a četla si, když k nám doslova vtrhla hysterická Karolina. ‚Madlenka,‘ zaúpěla. ‚Chtějí mi vzít Madlenku.‘ Moje matka přikývla. Už to taky slyšela. Židé dostali rozkaz odevzdat všechna domácí zvířata. Měli jsme na to dva dny.

Karolina byla k neutíšení. Seděla s Madlenkou, objímala ji a líbala. ‚Já jim Madlenku nedám. Uteču. Psa mi nevezmou. Je to moje zlatíčko.‘ Moje máma ji chlácholivě objala. Moc dobře věděla, že s opileckou matkou a prakticky nepřítomným otcem byl pro Karolinu pes tím jediným, co na světě má.

‚Nemůžeš utéct, nemáš kam,‘ řekla máma něžně. ‚Zkusím promluvit s kapitánem. Třeba ho něco napadne.‘ Karolina přikývla, sedla si a houpala psa na klíně. Nepřestala ale vzlykat do chvíle, kdy přišel domů táta.

Přítáhl si židli, předklonil se, lokty se opřel o kolena a poslouchal. Věděl, jak moc Madlenka pro Karolinu znamená. I pro Milosze. Věděl taky, kdy stojí za to vzepřít se a kdy se vzdát.

‚Zkusím se zeptat farmářů,‘ řekl. ‚Mohli by si k sobě Madlenku vzít, než Němci odejdou. Souhlasíš?‘ Karolina se otcí vrhla kolem krku a horečně mu děkovala.

Ale nevyšlo to. Žádná rodina nechtěla riskovat porušení nacistického nařízení, jen aby zachránila psa. Otec Karolině smutně oznámil, že neuspěl. Musí Madlenku odevzdat. Táta Karolině slíbil, že s ní druhý den půjde na náměstí.

Vzdorovitě se postavila. Z očí jí sršely blesky. Takovou jsem ji nikdy neviděla. ‚Nedám svého psa nacistům. Je to

můj pes. Je to moje zlatíčko a nikdy nikomu nic neudělala. Proč mi ji chtějí vzít? Nedám ji. Nevezmou mi ji. Prostě to odporne nařízení neposlechnu. Ať mě klidně zabijou, aspoň umřeme spolu.'

Otec zavrtěl hlavou. 'To ti nedovolím. Na to tě máme moc rádi.'

„Ale oni Madlenku zabijou. A bez důvodu.“

„Ano, bohužel,“ odpověděl otec tiše. „Už jsme se museli vzdát spousty věcí, které jsme měli rádi. Zatím to ale byly jenom věci. Nezapomeň na jedno – naše životy mají větší cenu než to, co vlastníme. Musíme přežít a chránit životy svých blízkých. Můžou nám vzít všechno, ale nesmějí nás připravit o život. Klidně se vzdáme rádia, kožichu, možná i milovaného zvířete, jen když ochráníme svou rodinu. A ty patříš k naší rodině, Karolino.“

„Já je nenechám. Odjedu s ní na venkov, za město a tam ji pustím.“

Otec znovu zavrtěl hlavou. „Sama by nepřežila. Je to domácí zvíře. Prostě by si lehla a čekala by, až ji přijdeš nakrmit. To už je zřejmě milosrdnější dát ji Němcům.“

Karolina si dupla. „To nemůžeš vědět. Třeba by přežila. Třeba by ji někdo našel a měl ji rád. A našla by si potravu. Nějakého ptáka nebo myš. Prostě ji radši pustím někam na pole, než aby ji zabili nacisti.“

Můj otec na to překvapivě odpověděl: „Máš pravdu. Třeba ji někdo najde. Ale nesmíš ji tam odvést ty. Šla by za tebou domů. Udělám to sám.“

„Fakt? Nelžeš?“

Otec ji sevřel v náručí a řekl: „Karolino, nikdy bych ti nelhal. Odvedu v noci Madlenku za město, jak nejdál to půjde. Pak už se o ni Bůh postará.“

A přesně to se stalo. Otec v noci vzal Madlenku na vídtko a Karolina se s ní rozloučila.

„Najdeš si novou hodnou rodinu,“ řekla. Klekla si na zem a objala Madlenku, která jí olízla tvář. „A ta rodina tě bude mít ráda a bude se o tebe starat. Jsi silná, Madlenko,

zvládneš to. Až Němci odejdou, najdu tě kdekoli na světě. Vrátil jsem se pro tebe, slibuju.' Pak otec odešel a vrátil se až za několik hodin.

Karolina zoufale plakala. Máma ji konejšila. Všichni jsme brečeli s ní. Vzít dítěti milované zvíře nemohlo mít jiný důvod než dát najevo bezcitnou krutost. A to jsme ještě nevěděli, jaké krutosti přijdou pak.

Každý den se objevovala nová nařízení a vydávaly se další zákazy. Pořád jsme ale žili. Přízpůsobili jsme se. Byli jsme odhodlaní vydržet. Lpěli jsme na víře, že svět Němce brzy rozdrtí a oni odejdou. V roce 1941 se ale všechno změnilo.

Po celou dobu okupace se otec navenek podřizoval všem platným německým nařízením, zatímco se dál tajně scházel se skupinou odbojářů. Být disidentem představovalo nebezpečí. Byla to přímo pozvánka k popravě. Jakýkoli veřejný projev neposlušnosti se trestal smrtí a polští informátoři dostávali od Němců za udání odměny. Ale polští partyzáni byli zapálení. Nesmíte si myslet, že všichni Židé šli jako ovce na porážku. Působily mezi nimi buňky, které se tajně scházely ve sklepích a dávaly dohromady plány, jak podrývat německou nadvládu. Můj otec byl uznávaným důstojníkem a hrál v tomto významnou úlohu.

V Chřanově však byla tajná síť příliš děravá. Němci nakonec s pomocí svých tajných policistů a zastrašovaných kolaborantů skupiny rebelů odhalili a nacisté je jednoho po druhém pozatýkali. Několik jich vyvedli na náměstí a veřejně pověsili na dřevěné šibenici. Jiné odvezli na neznámá místa. Můj otec měl ve městě přátele mezi Židy i nežidy. Takže když na něj přišla řada, dostal včas varování, že si pro něj nacisté přijdou.

Bylo to 12. března 1941 krátce po poledni. Tohle datum si budu pamatovat do konce života. Táta vběhl domů, odtáhl mě stranou a řekl: ‚Mám informaci, že sem dneska přijdou Němci. Přijdou mě vyslechnout. Možná mě odvedou na stanici a pak mě pustí. V nejhorším případě už se nevrátím domů. Mohli by mě poslat do vězeňského tábora. Musíš se na tuhle variantu připravit.‘